

Szocreál, szürreál

Születésnap beszélgetés a hetvenéves Kiss Benedekkel

Negyedszázaddal ezelőtt ugyanebben a Királyhágó utcai lakásban interjúztunk Kiss Benedek József Attila-díjas költővel, csak akkor az még Joliot Curie tér volt, s azóta – ritka eset – Bence a díjat is megkapta még egyszer, húsz évvel az első után. Most az apropó az, hogy József napján betölti a hetvenet. Három éve már összegyűjtött versei is megjelentek *Utak keresztje* címmel – verseit azonban azóta is rendületlenül írja tovább. Válogatott költeményeit születésnap ajándékként jelenteti meg a Hitel Könyvműhely *Isten csavargója* címmel.

(Sára Puck felvétele)

– Mennyire kísér el téged a pályádon gyermekkorod színhelye, Akasztó? Móricz szerint az emberi élet első tíz évében lényegében mindent megélünk...

– Ha nem is tíz, de húsz alatt. Ebből tizenhetet töltöttem Akasztón. Ugyanis akkor jött a tévesztés nagy hulláma, nagyapám is meghalt, s amit lehetett – földeket, szőlőket – eladtunk a házzal együtt. Anyám és nagyanyám Pestszentlőrincen vettek házat, s én meg az öcsém is ide költöztünk velük. De nekem még az utolsó évem hátravolt Kalocsán, addig ott maradtam a kollégiumban, hogy befejezzem a gimnáziumot.

– Gyerekként be lehetett lakni azt a kiskunsági világot? Volt esetleg hiányérzeted?

– Tulajdonképpen mindig elvagyódtam. Nem tudom, hogy ez mennyire a gyerekek lelkeségéből fakadó dolog, vagy mennyire az én sajátos habitusomból következik – bár így utólag nézve aranyéletünk volt. Bandáztunk, betlehemeztünk, fociztunk, birkát legeltettünk, zöld barackot loptunk. Akkor még voltak ott gyerekek – mára sajnos kiürült az a kis utca, szinte teljesen halott rész: öregek, maradék családok lakják.

– Ez a léépülés az egész településre is vonatkozik?

– Igen, noha vannak beköltöző családok is – ez azért nem Gyűrűfű. Négyezer lehet ma a lélekszám, de ötezer körül volt akkor, amikor én ott laktam. A népességszökkenést akár a saját családomon is szemléltethetem. Nekünk a három meghátározó ág a Kósák, a Jónások meg a Pusztaiak voltak; ezekhez jött a Nyírségből a Kiss-ág apám személyében. A Kósák behúzódtak Kiskőrösre, de ők is kihalófélben vannak: nem szaporodnak úgy, ahogy kellene. A Jónások közül nagyanyámnak három testvére is tanyán, Kullérban, Csengőd mellett lakott – ők is szinte teljesen eltűntek, többen öngyilkosok lettek, egy-két sarjadedék maradt csak belőlük, akiket nem is ismerek. Pedig népes család voltak, gyönyörű lakodalmakban vettem részt gyerekkoromban náluk – ennek mára nyoma sincs. Holott virágzó tanyavilág volt, és én a szomszéd faluban, Solt-szentimrén fogantam. Csak anyám hazajött Akasztóra szülni.

– Szomorú vagy a fogyatkozás miatt?

– Azért vagyok az, mert nincs hova hazamennem. Legfeljebb ismerősök vannak, rokonok nem

nagyon. A családi ágak közül a Pusztaiak még szerencsére tartják magukat – de velük meg bizonyos első világháborús történések miatt nemigen ápolunk szoros kapcsolatot. A nyírségiek meg – ha van Magyarországon messzeség – messze vannak.

– Mi volt a családi szakítás oka?

– Nagyapám huszonhárom évesen meghalt a szerbiai harctéren, ott maradt nagyanyám a meg sem született gyerekkel, anyámmal, s teljesen kismizmizték őket. Ők volnának még a közeli rokonaim, de hát „történelmi okok miatt” velük nem valami jó a viszony.

– Megbecsülnek téged Akasztón? Tudom, hogy díszpolgár vagy...

– A díszpolgári cím átvétele nagy ünnepséggé volt 2003-ban. Nemcsak gyerekkori ismerősök jöttek el, hanem az egész falu. Mert engem azért ismernek – inkább fordítva nem megy a dolog: én alig ismerek már sokakat. A ritka, évi egy-két alkalommal való hazalátogatás igen szűk körben zajlik: nem alkalmas arra, hogy megismerkedjek az újabb generációkkal. Sőt, valamelyik otthonlétem alatt egy suhanc azt kérdezte: mit keresek én Akasztón?

– *Iskolát nem akarnak elnevezni rólad, mint Utassy Józsefről Bükkszenterzsébeten?*

– Az a helyzet, hogy a könyvtár az iskolával együttesen működik, a könyvtárban pedig húsz éve van már Kiss Benedek-szavalóverseny. Ez az egész környékről összerántja a versmondó gyerekeket. Az első néhány alkalomkor haza is mentem, mivel meghívtak zsűrizni. Ez nagyon furcsa érzés volt, nagy vendégfogadások voltak, de valahogy túlestünk rajta. Örülnék, ha az iskolát rólam neveznék el – persze nem életemben –, de megvagyok anélkül is. Különben nálunk minden, aminek neve van: Petőfi.

– *A verseidet is mondták a gyerekek a szavalóversenyeken?*

– Általában az én egyik versem volt kötelező, meg volt szabad választás. Különben nagyon megleptek, mert – gondolom, a tanárok és a szülők segítségével – úgy válogattak, hogy én se tudtam volna alkalmasabb, jobb terítéssel előállni. És ez nagy örömet jelentett nekem, mert azt láttam, hogy ebben a versidegen világban mégiscsak van életerő.

– *Úgyszólván homogén a költészeted: hajdani kollégiumi szoba-*

társadhoz, Utassy Józsefhez hasonlóan lényegében kitarítottál a dalforma mellett. Ez valamiféle alkati dolog?

Apám, Kiss Károly katonaruhában, 1942-ben

– Azt hiszem, ez alkati dolog is, de ha belegondolunk, ez mind a kettőnkön inkább billog maradt. Nyilvánvaló, hogy a Kilenceken belül bennünk több volt a dalosság, a dalszerűség, noha írtunk mi azért mást is. De ha Nagy Lászlót vesszük, az ő költészetében is főáram a dalvonulat: azzal is kezdett, s megmaradt későbbre is. Ám ahogy a gondolkodása elkomorult, ahogy sokasodtak a tapasztalatai,

ahogy mindinkább megismerte a világot, már neki sem fért bele minden a dalba. Bár a dal Horvát János szerint lírai egysejtű, s ennek folytán minden másnak az alfája és ómegája, vagyis nélküle költészet nehezen képzelhető el.

Mi amúgy Dzsóval rengeteg népdalt tudtunk, nagyon szerettünk énekelni. Őrá is meg énrám is csak úgy ragadt a népdal. Én ott-honról keveset hoztam ahhoz képest, amennyit most tudok: egyszer meghallom vagy elolvassom, és bennem marad...

– *Van valamiféle fejlődés az ötvenéves pályádon, vagy nem is akartál igazából fejlődni?*

– Nekem mondták már, hogy nem fejlődöm, nem változom sokat – annyi a változás mindössze, amennyi a külső tényezőkből: az életkoromból, a tapasztalataimból, a világhoz való viszonyomból adódik. Egyébként ugyanezen a nyelven, ugyanazokkal a költői eszközökkel élve írom a verseimet, ahogy a pályakezdésem idején. Ez a következetesség kétségkívül egészen máig végigvonul a költészetemen. Való igaz: én ritmikai dallamot is hallok, amikor írok, s ez formailag is a népdalra hajaz.

– *Hiába lettek összegyűjtve a verseid, továbbbírtad őket. Lehet versírás nélkül élni?*

– Ott kell kezdenem, hogy én már régen és sokszor úgy gondoltam, hogy vége a lírai fényűzésnek, befejeztem a dolgot, nem tudok több verset írni. Épp most is ilyen állapotban vagyok. Ezek változó szünetek voltak: megesezt, hogy egy-két hónapig, esetleg fél évig is eltartottak. Fél évnél hosszabb pauza azért nem szokott lenni. Az összegyűjtött kötetem kiadása idején igazság szerint már megvolt a következő könyvem anyaga. Akkor jó passzban voltam, de most megint hosszú szünet van.

– *Amikor vannak ezek a pauzák, mindig komolyan gondolod a végleges elnémulást?*

Anyám, Pusztai Mária az elmaradhatatlan varrógéppel

– Komolyan. És jól érzem magam benne! Megnyugtató érzés, hogy vége van. Aztán persze jön megint a kísértés, és hagyom magamat elcsábítani.

– *Mi az a pillanat, amikor mégiscsak újból elkezded írni?*

– Ez az, ami megfejthetetlen. Érkezik ismét egy olyan gondolat, amiből vers kell, hogy szülessen. Én nem tudok úgy verset írni, hogy magam elé teszem a papírt és belekezek – ehhez mindig kell valami külső impulzus vagy belső lelki kényszer. Egyszerűen jön az a pillanat, amikor ezt és ezt le kell írni. Lehet az egy sor, két sor vagy egy egész versszak – utána következhet a burjánzás, maga a versírás. Mint ahogy a krumplibokornak egymás után jönnek a gumói, amikor eljön az ideje, a versszakok is így sorjáznak egymás után. Ez megmagyarázhatatlan állapot, mert nem tudom művilleg előidézni.

Pontosabban, amikor másoktól olvasok verset és hirtelen abbahagyom, néha tovább zakatol bennem a ritmusa, s ez is tud ihletforrás lenni. De ez roppant esetleges, és keveset is olvasok.

– *Lehet a kiindulópont gondolat és ritmus is? Esetleg egy szó, egy szókapcsolat?*

– A legkülönbözőbb. Lehet, hogy egy egész versszak is kifut egy szuszra, de van úgy, hogy egy ötletből jegecesedik ki a nyelvi megoldás. Ezzel a nehézkes rajttal együtt, én elég gyorsan írok. Egyébként éjszaka jön rám, általában bor mellett, és ha jó passzban vagyok, ilyenkor akár három-négy vers is megszülethet. Utána pedig hónapokig megint semmi.

– *Van olyan, amit utólag eldobsz?*

– Van. Itt nagy szerepe van a feleségemnek, Katinak, ugyanis ő az első lektor. Érdekes rá hallgatnom: nagyon jó érzéke van a költészethez. Ha úgy érzem, hogy érdeemeset írtam, akár éjszaka is fölbesztem, hogy hallgasson meg.

Esküvői fotó, a tanúink: Rátz Ferenc és Utassy József

– *Mennyire fátumszerű, hogy az embernek milyen társa, milyen családjá lesz?*

– Ez nálam személyes sorskérdésként is értelmezhető, ugyanis hároméves sem voltam, amikor apánk elhagyta a családot – pontosabban nagymama elzavarta apámat. Nem illettek össze anyámmal, nagyon kacskiás ember volt, ivott is – bár papnak tanult, tehát tulajdonképpen nem is vagyok első generációs értelmiségi. Az iskolai naplóban is „egyébnek” voltam feltüntetve. Emiatt ugyan, köszönhetően az akasztói viszonyoknak, semmi hátrányt nem éreztem.

– *Édesapád tehát felszentelt pap volt, csak kiugrott édesanyád kedvéért?*

– A szerelem később jött. Apám a felszentelés előtt, amikor a család

már mindent ráfordított, megvette a szükséges ruhákat is, jobbnak látta az ablakon keresztül megszökni és a nagyvilágot választani. Utána polgári foglalkozás után nézett, az útépitőknél helyezkedett el. Útmeszternek lenni abban az időben komoly rangot jelentett vidéken. Így ismerkedtek meg anyámmal is, éppen Kullérban, a Jónás-rokonság tanyavilágában. Mi tehát lényegében apa nélkül nőttünk fel, anyánk nem házasodott újra. Sokszor irigyeltem Dzsót, hogy meghalt az édesapja a Donnál, mert az enyém élt; tudtam, hogy él; de nem sok közünk volt egymáshoz. Legalább elsirathattam volna!

– *Később, felnőtten sem lett közötök egymáshoz?*

– Én kerestem vele a kapcsolatot, s arra is rájöttem felnőtt fejjel, hogy próbált mindig utánunk nyúlni. Meg akarta határozni a sorsunkat – az enyémet különösen. Először papi pályát szánt nekem, utána hídmérnököt, s amikor tapasztalta, hogy ezzel sem boldogul, s látta, hogy érdekel a szőlészet-borászat, beíratott Budafokra a technikumba. Akkortájt kezdtünk el találkozgatni újra. De hát nekem más volt az elképzelésem, s amennyire konok volt ő, annyira konok voltam én is: hiába íratott be Budafokra, elmentem helyette Kalocsára gimnáziumba. Mivel ilyen hányatott volt a családi életünk, úgy gondoltam, hogy ezt én semmi esetre sem fogom így csinálni. Feleségemmel rövid kapcsolat után kötöttünk házasságot, s ez igen jól működött és működik: sok megértést tapasztaltam a családom részéről. Tulajdonképpen nem sokat változtam, bár öreg koromra egy kicsit lecsendesedtem, lehig-

gadtam. Feleségem, anyósom, apósom egyaránt támogatott abban, hogy éljem az én szabad, bár meggyűrűzött életemet. Ennek így kellett lennie. Nem vagyok babonás, de istenhívőként hiszek olyan dolgokban, amik emberi ésszel megmagyarázhatatlanok.

Én ezt elrendelésnek vélem; éppen úgy, mint azt, hogy énbe-lőlem költő lett. Semmi más nem lehettem volna.

– Milyen a te hited?
Néha bizony perelsz is az égiekkel...

– Én nagyon jól megvagyok Istennel. Még gyerekkoromban kaptam ehhez az indítást, mert nemcsak apám volt papnövény-dék, hanem anyám is ugyanolyan bigott katolikus volt. Minis-

ráltam, rendszeres templomba járó voltam, aztán gimnazista koromban kezdett úgymond kinyílni a szemem, s bár a kollégiumból kien-gedtek volna, akkor már nem jártam templomba. Egy nagy közöny alakult ki bennem, ugyanúgy, mint az ország akkori állapotával kapcsolatosan is, a forradalom leve-rése után. De minden reggel és lefekvés után fohászok az Úrhoz. S az Isten és az őrangyalom, úgy gondolom, szeret engem.

– Miféle fásultság volt az fiatalon?

– Egyfajta depresszió, apátia uralkodott el rajtam. Annyira, hogy amikor hazamentem Akasztóra, s találkoztam a régi barátaimmal, mindenki észrevette, hogy megváltoztam, nem érdekelnek úgy a dolgok. A régi tanítónőm is azt mondta anyámnak: mi van ezzel a gyerekkel – ennek lelki baja van. Kalo-

csán igen nagy fegyelmet tartó kollégiumba kerültem, s nehezen viseltem a regulát. Állandóan büntetésben voltam, pedig folyton kineveztek valaminek, de minden-ről le is kellett váltani, hiába kísér-leteztek velem: mindig csináltam

Szocreal Budapest. Hátsó sor: Rózsa Endre, Moldova György, Szalai Pál, Füzessy Károly, Végh Antal, Farkas László. Első sor: Mózi Ferenc, Kenesei András, Módos Péter, Csurka István (a kapus), Kiss Benedek (ül, a labdával)

valami olyasmit, ami hozta magá-
val a retorziót. Ez a furcsaság csak a kollégiumban jelentkezett, az iskolában nem. Az iskolában viszont még a régi rendszerből átmentődött tanáraink voltak, akik ötvenhétben-ötvennyolcban nagyon féltettek bennünket, hiszen Pesten még javában zajlottak a kivégzések. Egyszerűen tabu volt ötvenhat. Ezzel együtt előfordultak ott is malőrök. Osztálytársaink jöttek busszal be vidékről, s az volt a diákbabona, hogy minden reggel megrugdostak egy kiálló vasküszöböt, hogy ne feleljenek aznap. Pechjükre ez az előtt a ház előtt volt, ahol az orosz tisztiek laktak. Egyszer felfigyeltek erre a szertartásra, s déltájban megjelentek az iskolában, bevitték az osztálytársainkat a rendőrségre és összeverték őket. Mondhattak, amit akartak: egy gyereket ki is csaptak.

Soha nem tudtuk meg, mi volt a gond – valószínűleg csak annyi, hogy a tiszt ház előtt történt...

– Mikor következett be változás a depressziódban?

– Egyetemista koromban. Ekkor újra élni kezdtem. Pesten a szabadság levegőjét éreztem. Új környezet mellett új kihívás is volt: előbb a Kistexben dolgoztam, majd téglagyárban, aztán egy évet töltöttem a Kőbányai Könnyűfém-műben segéd munkásként. Kitűnő érettségivel.

– Mikor kezdtél el futballozni?

– Természetesen már gyermekkoromban. Volt idő, amikor csak libákat legeltettünk a gyepen, de aztán a pesti kereszt-

anyámtól kaptam egy fűzős bőrlabdát karácsonyra, és akkor azt tönk-rerügtük: azt sem tudom, hány lyuk volt már rajta. Mindig csatárt játszottam, jobblábás lévén általában a jobbszélén. Nyolcadikosként, tizennégy éves koromban már az akasztói nagycsapatban is felavattak. És én erre borzasztóan büszke voltam – sokkal büszkébb, mint a tanulmányi eredményeimre. Akkor már bizsergett az embernek a szíve, szerelmes volt; s tudtuk, hogy a meccsre kijönnek a lányok: lehetett imponálni nekik. Nem annyira cselező típus voltam, de gyors. A gimnáziumban aztán kitétek a csapatból, mert szembekerültem az edzőmmel – pedig akkor Kalocsa nyerte az országos középiskolás bajnokságot. Pesten aztán létrejött a Szocreal Budapest nevezetű csapat, amit Csurka István,

*Fiunk, Kiss Balázs tudományos kutató,
agrármérnök*

Végh Antal meg Moldova György hozott össze, s odáig fejlődött a dolog, hogy indultunk a bajnokságban, mégpedig a BLASZ III-ban. Ott is csatárt játszottam: Módos Péter máig emlegeti, hogy a beadásaimból mennyit tudott értékesíteni.

– *A Szocreál a Real Madridra utalt?*

– Nyilvánvalóan arra. Amikor meghasonlottunk, mert Végh Tóni és Moldova összeverekedett az Úttörő Stadionban (mindkettő kapitány akart lenni), két részre szakadt a csapat. A Moldova-párti gárda maradt a Szocreál, Végh Tóni pedig megalapította a Szürreált. Így lettem én szürrealista. Az akkori játészótársak közül sokan még ma is hetente lejárnak rúgni a lasztit, de nekem hamar kezdődött a lábproblémám, meg aztán ösztöndíjjal Bulgáriába kerültünk Dzsóval – szóval lassan elmaradoztam. Olyan harmincöt éves koromig tartott ez a hobbi, de közben a tokaji írotáborban Achilles-ínszakadást is szenvedtem, s ez is siettetta a végét.

– *Voltak más szenvedélyeid is?*

– Kell szólnom a kártyáról: igen nagy ultis voltam. Sokszor komoly pénzekben játszottunk. Jó későn, egyetemista koromban tanultam meg ultizni a kollégista társaktól,

ahol sok éjszakát átkártyáztunk. A többiek mentek előadásra, amikor mi lefeküdtünk. Több hónapban az ösztöndíjam is ráment az ultiadósságokra. Annyira szenvedélyemmé vált ez, hogy több csapatot is létrehoztam. Ehhez Szigligeten még a póker is hozzájött, de aztán mind a kettőből kiöregedtem. A csapatok egyébként, amikben voltam, általában miattam robbantak szét, mert mindig adódott valami, amin vitatkozni lehetett.

*Lányunk, Kiss Virág főiskolai tanár,
a vizuális művészetek doktora,
egy szentgyörgyhegyi szüreten*

– *Ez a szenvedélyesség összefér a költészettel?*

– Össze. Bár az ulti és a foci is csapatsport, s a lírában is bármennyire egyedül vív meg az ember az anyaggal a versért, ha kész van, nem akarja megtartani magának, hanem szeretné mihamarabb a publicitást. Amikor Dzsóval egy szobában laktunk, egyik éjjel én írtam, másik éjjel ő, s alig vártuk, hogy a másik felébredjen, s megmutassuk neki a termést. Nagyon sokat segítettünk így egymásnak. Olyannyira, hogy a mai napig, ha

verset írok, első dolgom, hogy mondjuk Péntek Imrének felolvassam a telefonba, és elmondja a véleményét róla.

– *Egyfajta passziód a szőlő és a bor is. Hogy keveredtetek Szentgyörgyhegyre?*

– Gyerekkoromban is szőlőművelő család voltunk, ismertem és szerettem ezeket a fizikai munkákat. Jó borunk volt, borozgattunk is nagypapával: téli favágáskor, amikor húztuk a keresztfűrész, nagypapa egyre többet mondta: „Na gyere, Bencikém, nézzük meg a pincét...” Nem kellett nagy szoktatás, hogy megismerkedjek a borral – persze csak minimálisan fogyasztottuk, annyira, amíg jól érzi magát az ember. Fiatal költőkként Dzsóval együtt jártuk Szigligetet, s vékonypénzüek lévén kifejezetten meg is érte odamennünk. Olcsóbb volt, mint itthon a család nyakán lenni. Nagyon beleszerettünk abba a tájba, bennem pedig, látva a szőlőhegyeket, fellángolt a nosztalgia a szőlő iránt. Más volt ugyan a táj jellege, mint Akasztón, de éppen ez tetszett benne – azzal együtt, hogy az Alföldet is nagyon szeretem. Megszülettek és növekedtek a gyerekek is, s mindig gondot okozott a nyári programok megszervezése. Igen szűkösön éltünk, de amikor hozzájutottam egy anyai örökség-részhez, s apósoméék is támogattak, nekivágtunk a szőlővásárlásnak. Fél évig jártam a Veszprémi Naplót, s nézegettem az apróhirdetéseket: hol vannak eladó telkek és szőlők a környéken. A terepszemlét az alkotóházból kijárva meg tudtam csinálni, s amikor a szentgyörgyhegyi szőlőt megláttam, azt mondtam, hogy ne tovább: ez az, ami érdek. Egy kis emelkedőn van, és előtte Badacsonyi lapály. Benne van a róna, meg a dimbes-dombos vidék

is: annyira megkapott ez a jó fekvésű telek, hogy rögtön megvettük. Régi művelésű, öreg szőlő volt rajta, sokat kellett volna pótolni benne: pár év alatt letermeltettük inkább, kiadta az erejét, és akkor kivágtuk. Újraterelítettük, s amíg ismét termőre fordult, a félig romos présházát is újjáépítettük. Beleszeretett az egész család, s nemcsak a család: nagy társasági élet folyt a hegy szoknyáján. Magában a magyar ember nem nagyon iszik (bár később ez már rám nem vonatkozott), úgyhogy jöttek a cimborák és barátok, s vidáman éltük ott a napjainkat. Egy kötetnyit összeírtak a poétatársak a zöld veltelinimről. Egy barátom tanácsára ugyanis zöld veltelinít telepítettem, ezerfűrtűvel meglágyítva.

– *Miért éppen ezeket?*

– Ezek a fajták együtt érnek, s a táj tipikus borához, a rizlinghez képest akár két-három héttel is korábban. Nekem ez fontos szempont volt: ha bejönnek az őszi esők, hogy csináljam meg akkor a szüretet? Ilyenkor összejöttek húszan-huszonöten, nagy társaság, kisebbfajta búcsúnak is beillett. Nem volt mindegy, hogy az őszi esők előtt vagy után van-e ez a nevezetes alkalom. Mert mindig megadtuk a módját.

– *De amikor megbetegedett a lábaid, megint kivágtattad a szőlőt...*

– Amúgy is öregedtem, fogyott az erőm, s napszámost is egyre nehezebb lett találni. A bor ára is így alakult, hogy kis területen nem érdemes már szőlőt termelni. Nekem mindig volt addig a saját fogyasztáson felül tíz hektó fölöslegem, amit el kellett adni. Kocsival Pestre hordtam föl kannákban. Végül már ezt sem bírtam. Ez így anyagilag sem érte meg. Pedig annak idején kettős céllal hoztam

létre a birtokot: egyrészt a családi nyarak miatt (mert külföldön vakációzni nem futotta), másrészt, hogy a szerény költői honoráriumot a bor árával valamelyest ki tudjam egészíteni: a kettőből együtt kijött egy rendes fizetés, mert szabadúszó voltam kezdetektől fogva.

Unokáink, Sári és Kata

– *Nem politizálsz direktben, de mintha állandóan háborognál, zsörtölődnél. Hogy van ez? Kell egy költőnek politikával foglalkozkodni, netán közéleti verset írni?*

– Direktben politizálni veszélyes, én ezt soha nem is csináltam; de nem gyávaságból, hanem mert nem tartottam költői feladatnak. Inkább csak afféle humoros bökversekben bukkant fel ilyen tartalom. Általában véve azonban a versnek mindig kell, hogy legyen ilyen töltete, ugyanis politika és szociológia, szociográfia nagyon közeli dolgok, s ha az embernek esetleg a politikához nincs is érzéke, a társadalom kell, hogy foglalkoztassa. Mert a költő is része a társadalomnak, s vonatkoznak rá azok a gazdasági és politikai törvényszerűségek, amelyek a közösségre. Ha nem is politizál az ember, nem tudja kivonni magát a szociális kérdések alól. Különösen Aczél György nyomán szaporodtak

el a támogatott, de semmiről sem szóló versírók, egyre nagyobb szerephez jutottak, amivel én nem tudtam soha egyetérteni. Ha akarnám, sem tudnám azt csinálni, amit ők: se formában, se formátlanságban.

– *Humornak mennyire kell lennie a versekben?*

– Nem árt, ha van bennük. Fontos, hogy legyen az embernek humora, mert ez ugyanaz az íróféle életében, mint a szervezetben a nyirok. Én különben nemcsak a viccet szeretem, hanem a hagyományos magyar műfajt: az anekdotát is.

– *Hogyan gondolsz erre a hetven évre? Hány éves vagy lélekben, testben, agyban, szívben?*

– Sajnos, az életkornak igen nagy jelentősége van nálam, ugyanis ötvenéves koromtól kezdve rohamosan kezdtem öregedni. Agyilag is öregszem, de inkább a hétköznapiakban – a versírásom ez szerencsére nem látszik. Nyűgös vagyok; elfelejtek dolgokat; nem tudom, mi történt a múlt héten; nem tudom, milyen nap van... Mindez engem ugyan nem zavar; csak az, hogy mások észreveszik. Nem jutnak eszembe nevek, sokszor a legegyszerűbb szavak sem. Az alapműködésben ez nem befolyásol – sokkal inkább a testiségem. Annyiféle betegségen keresztülmentem, hogy felsorolni is sok volna. Sajnos, nagyon megöregedtem.

– *Hogy érzed: mindeztől a nyavalyáktól függetlenül lekerekedett-e a költői pályád?*

– Minden időszakomban, a Nap és az évszakok forgásának megfelelően, a koromhoz illően reagáltam az élet dolgaira, és úgy gondolom, hogy ha az eddigiekhez soha egy sort nem írnék hozzá, akkor is kerek lenne. Megelégedett tudok lenni, s ezt köszönöm az Úrnak.

Csontos János